

РОЗДІЛ I

МІЖКУЛЬТУРНА ОСВІТА

У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ

1.1. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ КРОКІВ

УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Олександра КАШУБА, Тетяна КРАВЧУК

У сучасному світі глобалізація та розвиток технологій спричиняють зростання міжнародних зв'язків в різних сферах життя. Цей процес також впливає на професійну діяльність, де все частіше виникає необхідність взаємодії з представниками інших культур. У цьому контексті, міжкультурна комунікація стає важливим кроком до успішної професійної діяльності. У цьому розділі монографії розглянемо, чому міжкультурна комунікація важлива для професійної діяльності у сучасному світі і які навички потрібно розвивати для її успішного здійснення. У сучасному світі, де глобалізація та технологічний прогрес роблять світ меншим і більш з'єднаним, важливість міжкультурної комунікації зростає. Особливо важливою вона стає у професійному оточенні, де робота з різними культурами може стати ключем до успіху.

Міжкультурна комунікація відкриває нові можливості для професійного розвитку. Адже ті, які вміють взаємодіяти з представниками інших культур, можуть легше знаходити нові можливості для співпраці, розширення бізнесу і входження на міжнародні ринки. Вони можуть стати більш привабливими для

роботодавців і отримувати пропозиції про роботу в різних країнах і компаніях. Професійне зростання — це невід’ємна складова успішної кар’єри в сучасному світі. Завдяки стрімким змінам у бізнес-середовищі та технологічному прогресу, стає важливішим, ніж коли-небудь, постійно розвивати свої навички і компетенції. Важливо розглянути ключові аспекти розширення можливостей для професійного зростання та визначити стратегії, які допоможуть досягти нових висот у кар’єрі ¹.

Одним із найважливіших складників життя людини є комунікація. У широкому сенсі це поняття охоплює значно більше, ніж просто обмін інформацією між людьми. До неї належать канали засобів передачі та одержання інформації, де задіяні машини, прилади, штучний інтелект, комп’ютерні мережі і програми, культурні знаки, космічні реалії тощо.

Попри постійні зміни в суспільстві та природі, незмінною залишається сутність людського спілкування: це обмін думками, інформацією і досягненнями взаємного порозуміння, гармонії стосунків в усіх сферах і на всіх рівнях буття людини. Однак форми, засоби і методи людської комунікації постійно змінюються.

Зі зростанням глобалізаційних змін, поширенням міжнародних контактів, інтернаціоналізацією суспільства загалом змінився і характер спілкування. Налагодження ділових і дружніх контактів із представниками інших держав передбачає володіння іноземними мовами. Однак цього мало, оскільки серйозною перешкодою у спілкуванні з іноземцями є незнання їхніх етнічних і культурних особливостей.

Культурні моделі поведінки людині прищеплюють штучно, у процесі виховання в певному соціальному середовищі. Вона починає діяти, оцінювати

¹ Галицька, Майя «Мовленнєвий етикет як елемент культури іноземного спілкування менеджерів туризму» Іноземні мови в навчальних закладах. 134 (2004) : 3

дійсність хоч і по-своєму, але загалом у межах «записаної» в підсвідомості культурної програми, яка об'єднує спільноту. Комунікація є найважливішою частиною такої програми, яка настільки глибоко проникає у повсякденне життя, що людина не помічає, як сама дотримується «запрограмованих» норм і правил спілкування, поведінки.

Виникнення міжкультурної комунікації, як і більшості наук, зумовлене потребами суспільства. Її практична сфера бере початок із найдавніших часів, коли людям доводилося встановлювати різні контакти з чужинцями, що потребувало толерантності і певних знань про міжкультурні відмінності. Із появою дипломатичних відносин інформація про національно-культурні особливості різних країн стала складником професійної міжнародної діяльності.

Успішність міжкультурного спілкування залежить не лише від знання мов і національних особливостей. Мова є тільки необхідною передумовою комунікації, важливу роль у якій відіграє відчуття стилю, загального настрою спілкування, що притаманні певній культурі. Ще більшою мірою, це стосується відчуття стилю комунікації. Знання особливостей і навіть стилів комунікації, притаманних різним національним спільнотам, необхідні передусім фахівцям із соціальних комунікацій, журналістам, спеціалістам з реклами, піару, бізнесменам, перекладачам, працівникам туристичної галузі та ін. Маючи уявлення про те, що представники різних національних культур по-різному сприймають завдання комунікації, неоднаково зчитують/декодуєть повідомлення при спілкуванні, можна запобігти багатьом ситуативним непорозумінням на ґрунті міжнаціональних відмінностей ².

Перед тим як глибше зануритися у роль міжкультурної комунікації у професійній сфері, важливо розглянути її основи. Визначимо поняття, ключові елементи та принципи, які лежать в основі успішної міжкультурної взаємодії.

² М'язова, Ірина «Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація» *Філософські проблеми гуманітарних наук* 108 (2006) : 8

Міжкультурна комунікація є важливим аспектом, який визначає взаємодію між особами з різних культур та мовних груп. Перед тим як досліджувати її роль у професійній діяльності, важливо зрозуміти основні поняття та принципи, які лежать в її основі.

Міжкультурна комунікація — це процес обміну інформацією та взаєморозуміння між особами з різних культур, що включає в себе сприйняття, інтерпретацію та реакцію на поведінку інших. Цей процес виникає, коли існують культурні різниці у мові, значеннях, способах вираження та взаємодії.

Одним з ключових елементів є мовленнєва різноманітність. Різниці у способах сприйняття часу, простору та вираження емоцій можуть суттєво впливати на сприйняття інформації. Крім того, культурні стереотипи та уявлення про «нормальні» форми взаємодії можуть викликати непорозуміння та конфлікти.

Важливо враховувати культурний контекст в кожному аспекті комунікації. Визначення інтенцій, належне розуміння жестів та виразів обличчя, а також тонкості вживання слів - все це може різнитися в різних культурах.

Мова виступає як ключовий засіб спілкування, але важливо розуміти, що одне й те ж слово може мати різне значення в різних культурах. Культурні відтінки мови можуть призводити до непорозумінь, тому вивчення та розуміння цього аспекту стає важливим елементом успішної міжкультурної комунікації.

Однією з найважливіших стратегій для професійного зростання є постійне навчання. Швидке засвоєння нових знань, вивчення сучасних технологій та вдосконалення існуючих навичок стають ключем до впровадження інновацій у свою сферу діяльності. Активна участь у професійних курсах і семінарах — це ефективний спосіб розширити свої знання та взяти участь у дискусіях навколо ключових тем своєї галузі. Вони не лише допомагають оновлювати інформацію, але і будують цінні мережі професійних контактів.

Участь у програмах наставництва чи менторства може значно полегшити шлях до професійного зростання. Досвідчені колеги можуть поділитися своїми знаннями, надати поради та допомоги з розвитком ключових навичок. Залучення до різноманітних проєктів та завдань дозволяє вам отримувати новий досвід та навички. Участь у заходах та конференціях створює відмінні можливості для побудови зв'язків та обміну досвідом. Знаходження серед колег та експертів галузі розкриває нові можливості для росту і кар'єрного розвитку. Ефективне спілкування, лідерські якості, робота в команді — це важливі аспекти, які вносять значний вклад у успіх кожного фахівця. Оволодіння новими програмами, мовами програмування або використання сучасних інструментів дозволяє залишатися конкурентоспроможним на ринку праці³.

Розширення можливостей для професійного зростання — це активний процес, який вимагає від фахівців відданості, самомотивації та готовності до постійного вдосконалення. Поєднання освіти, практики та взаємодії зі співробітниками створює основу для успішного кар'єрного розвитку у сучасному, динамічному світі.

Міжкультурна комунікація допомагає в уникненні конфліктів в професійних відносинах. Розуміння культурних особливостей і нюансів сприяє покращенню співпраці з колегами, клієнтами та партнерами з інших країн. Це робить командну роботу більш ефективною і сприяє розвитку позитивних міжособистісних відносин. Вміння взаємодіяти з іншими людьми, будувати ефективні комунікаційні мости та розвивати позитивні стосунки є важливими аспектами для досягнення гармонії в особистому та професійному житті.

Однією з найважливіших складових успішної комунікації є активне слухання. Здатність слухати інших не перебиваючи, проявляти розуміння, є

³ Нежива, Ольга Міжкультурна комунікація як один із кроків успішної професійної діяльності // Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ (Електронний ресурс): зб. матеріалів Міжнар.наук.-практ. конф. м. Київ (21березня 2017 р.). – К.: КНЕУ, 2017. — С. 173—175

ключем до покращення взаєморозуміння та підтримки в міжособистісних відносинах. Важливо вміти концентрувати свою увагу на позитивних рисах співрозмовника. Замість того, щоб фокусуватися на недоліках, потрібно визнавати його сильні сторони та досягнення. Це стимулює позитивні емоції та сприяє покращенню взаємин.

Освоєння ефективних комунікаційних навичок є важливим етапом в управлінні міжособистісними відносинами. Включення відповідних мовленнєвих засобів, виявлення ясності та відповідальності у висловленнях може покращити якість вашого спілкування.

Визнання успіхів інших та активна підтримка їхнього розвитку може значно покращити ваші міжособистісні відносини. Взаємопідтримка, командна співпраця та розуміння можуть значно підняти дух та ефективність групи. Покращення міжособистісних відносин вимагає від нас свідомості, терпіння та бажання працювати над собою. Пошук імпровізованих можливостей для покращення міжособистісних відносин, в особистому чи професійному житті, може виявитися ключовим чинником для зміни на краще.

Міжкультурна комунікація є важливим елементом успішної професійної діяльності в сучасному світі, оскільки багатокультурне середовище стає все більш загальним, особливо в глобальному бізнесі та науковій спільноті. Розглянемо основні чинники, які впливають на міжкультурну комунікацію та є ключовими для успішної професійної діяльності:

- Мова є основним засобом комунікації, і володіння іноземною мовою є ключовим елементом для сприяння ефективній міжкультурній взаємодії. Знання іноземної мови допомагає розуміти культурні контексти, що полегшує сприйняття культурних нюансів та уникання непорозумінь.
- Розуміння та прийняття різниці в культурних підходах та цінностях сприяє побудові довіри та позитивній комунікації. Здатність адаптуватися до

інших культурних стандартів і вимог є ключовою у навчанні та роботі в різних середовищах.

- Здатність розуміти емоційний стан іншої людини та співпереживати їй допомагає враховувати почуття та потреби інших, сприяючи ефективній взаємодії. Вміння встановлювати та підтримувати позитивні взаємини є ключовим для комунікації в різноманітних групах.

- Знання та вміння використовувати сучасні комунікаційні технології сприяє взаємодії на відстані та полегшує спільну роботу з колегами з різних країн. Врахування культурних особливостей у стратегічному плануванні та аналізі потреб ринку дозволяє пристосовувати продукти чи послуги до вимог різних культур ⁴.

Мова взаємодії визначає межі розуміння, а культурна компетентність сприяє вибудовуванню довіри та ефективної співпраці. Поглиблене розуміння культурних аспектів та вміння пристосовуватися до різноманітних культурних контекстів є важливими навичками для майбутніх фахівців у будь-якій галузі.

Визначимо особливості мови та володіння іноземною мовою в сучасному світі:

- З розвитком глобалізації стає актуальним вивчення популярних світових мов, що полегшує комунікацію в різних сферах життя.

- Знання офіційної мови та термінології в даній галузі допомагає побудувати професійні відносини та уникнути непорозумінь.

- Важливо усвідомлювати мовні відмінності та уникати стереотипів, що можуть виникнути.

- Використання мовних технологій, таких як машинний переклад, допомагає полегшити спілкування та роботу в міжнародному оточенні.

⁴ Манакін, Володимир. Мова і міжкультурна комунікація / В.М Манакін. — К.: ЦУЛ, 2012. — 288 с.

- Вивчення мови сприяє розумінню культурних норм, традицій та особливостей кожної нації.
- Володіння навичками адаптації мовних стилів до різних ситуацій та аудиторій робить комунікацію більш ефективною.
- Використання інтернету та соціальних мереж створює нові варіанти мовної взаємодії та вимагає адаптації до інтернет-мовлення⁵.

У сучасному світі, де комунікація стає все більш міжнародною, важливо не лише володіти іноземною мовою, але й розуміти мовні та культурні контексти. Це робить мову не лише інструментом передачі інформації, але й ключовим елементом сприяння взаєморозумінню, побудові стосунків та досягненню успіху в професійній діяльності.

Одним із важливих аспектів дослідження є визначення викликів, які можуть виникнути при міжкультурній комунікації, а також розгляд переваг, які вона може принести. Розглянемо ситуації, де розуміння інших культур може забезпечити конкурентну перевагу в професійному середовищі.

У професійному світі міжкультурна комунікація стає ключовим фактором, що визначає успіх або відмову. Розглянемо виклики, з якими можуть стикатися фахівці, а також переваги, які можна отримати завдяки вмінню ефективно взаємодіяти в міжкультурному середовищі.

Виклики міжкультурної комунікації у професійному середовищі:

- Різні мови та їхні нюанси можуть створювати труднощі в розумінні та інтерпретації інформації. Нерозуміння може призвести до помилкових висновків.
- Погляди та стереотипи, пов'язані з різними культурами, можуть призвести до неправильних оцінок та виникнення конфліктів. Розуміння та

⁵ Спільна історія. Діалог культур: навч. посіб. / П. Вербицька, Н. Голосова, В. Дяків та ін.; [ред.: О. Міхеєва, О. Ковалевська]; Всеукр. асоц. викл. історії та сусп. дисциплін «Нова доба». — Львів: ЗУКЦ, 2013. — 256 с.

переосмислення цих стереотипів важливо для успішної міжкультурної комунікації.

- Різні культури мають власні норми та стандарти роботи, і їх неврахування може викликати конфлікти в команді та впливати на результативність.

- Не всі працівники можуть бути готові до прийняття та впровадження нових ідей чи методів роботи, що може призвести до внутрішніх конфліктів ⁶.

Переваги міжкультурної комунікації у професійному середовищі:

- Міжкультурна чутливість дозволяє фахівцям краще розуміти потреби своїх клієнтів та партнерів, що створює підґрунтя для ефективної співпраці та взаєморозуміння.

- Розмаїття думок та досвіду, які приносять різні культури, може стати основою для творчості та інновацій у роботі. Відкритість до різноманітності може сприяти вдосконаленню процесів та продуктів.

- Фахівці, здатні ефективно спілкуватися в міжкультурному оточенні, здатні створювати міцні команди, де кожен працівник вносить свій унікальний внесок.

- Знання та розуміння культур споживачів може допомогти компаніям відкривати нові ринки та розширювати свою глобальну присутність ⁷.

Міжкультурна комунікація в професійному середовищі стикається труднощами, такими як мовні бар'єри, різниці між культурами, стрес, неправильне розуміння жестів, і може впливати на ефективність роботи. Саме тому важливо розвивати навички міжкультурної комунікації, навчатися розуміти та поважати різноманіття, щоб збільшити переваги та зменшити можливі

⁶ Галицька «Мовленнєвий етикет як елемент культури іншомовного спілкування менеджерів туризму», 136

⁷ Нежива «Міжкультурна комунікація як один із кроків успішної професійної діяльності», 174

негативні наслідки. Збалансоване використання різноманітності може призвести до створення більш інклюзивного та ефективного професійного середовища.

Сучасні технології, такі як відеоконференції та соціальні мережі, вносять нові можливості та виклики у міжкультурну комунікацію. Розглянемо, які інструменти можуть полегшити або ускладнити цей процес у професійному оточенні. Засоби відео-комунікації, такі як відеоконференції та віртуальна реальність, надають можливість взаємодії без фізичного присутності. Вони зробили світ більш доступним та дозволяють спілкуватися між культурами на відстані.

Соціальні мережі стали важливим інструментом для спілкування в бізнесі. Їх використання для створення мережі зв'язків і обміну інформацією може сприяти розумінню різних культур та створенню партнерств. Електронна пошта залишається ключовим інструментом в корпоративній комунікації. У світі інтернет-платформ, таких як *Slack*, *Microsoft Teams* та інші, команди можуть взаємодіяти та спільно працювати, незважаючи на географічні та культурні відмінності. Розробки в галузі мовних технологій та перекладачів роблять комунікацію більш доступною. Автоматичні перекладачі можуть полегшити спілкування між людьми, які говорять різними мовами, але важливо розуміти їхні обмеження та нюанси ⁸.

Спілкування через технології покладає на нас відповідальність за правильне та етичне використання. Усвідомлення етичних питань та прийняття засобів для їх вирішення є важливим аспектом міжкультурної комунікації.

Багато університетів та навчальних установ пропонують спеціальні курси та програми з міжкультурної комунікації. Ці навчальні ініціативи можуть охоплювати теорію культур, мовні аспекти та стратегії міжкультурної співпраці.

⁸ М'язова «Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація»», 110

Бізнес-тренінги та семінари, спрямовані на розвиток міжкультурних комунікаційних навичок, можуть бути корисними для фахівців різних сфер. Вони можуть включати в себе ролеві ігри, вивчення культурних кейсів та взаємодію з експертами.

Вивчення мов, особливо тих, які використовуються в робочому оточенні, може значно полегшити міжкультурну комунікацію. Мовні курси та регулярна практика спілкування з носіями мови розширюють компетенції мови та розуміння культурних відмінностей.

Менторство від осіб, які мають досвід у міжкультурних ситуаціях, може бути цінним засобом навчання. Обмін досвідом з колегами з різних країн може сприяти взаємному розумінню та розвитку ефективних стратегій комунікації.

Індивідуальне самостійне вивчення, читання книг та наукових статей з міжкультурної комунікації, а також вивчення культурних аспектів конкретних регіонів можуть значно поглибити розуміння та вміння в цій області.

Участь у міжнародних конференціях та форумах з міжкультурної комунікації не лише дозволяє збагатити свої знання, але й надає можливість вести діалог з експертами, ділитися власним досвідом та розширювати мережу зв'язків.

Участь у міжнародних проектах та програмах обміну робить можливим взаємодію з колегами та фахівцями з різних країн. Це створює неперевершені можливості для навчання через спільну роботу та обмін досвідом.

Створення робочих груп із спільними завданнями та тренінгами може бути важливим інструментом для розвитку міжкультурних навичок в команді. Такі тренінги можуть охоплювати аспекти комунікації, співпраці та вирішення конфліктів у різних культурних контекстах.

Зростання кількості безпосередніх контактів між державами, соціальними інститутами, поширення практики культурного обміну, суспільними рухами та людьми обумовлює потребу держави у спеціалістах, які можуть ефективно

провадити міжкультурну діяльність, успіх якої залежить від рівня володіння іноземними мовами.

Проблеми міжкультурної комунікації, на сьогодні, вивчаються у тісному взаємозв'язку із викладання іноземних мов. Основним завданням викладання стає навчання мови як практичного засобу спілкування⁹. У такому контексті актуальним є аналіз змісту, форми та методів викладання іноземних мов як необхідної умови формування конкурентоздатних спеціалістів, підготовлених до взаємодії з представниками інших культур у професійній діяльності.

Одним із важливих аспектів у підготовці фахівців відіграють гуманітарні дисципліни, важливою складовою яких є навчання іноземним мовам, передбаченої навчальним планом. Іноземна мова є як важливою передумовою успішної діяльності спеціаліста.

Без володіння іноземною мовою, неможливо бути тим конкурентоздатним фахівцем, який може здійснювати професійну комунікацію. Іноземна мова в сучасному світі часто є ключовою навичкою для успішної кар'єри та конкурентоспроможності на ринку праці. Бізнес сьогодні часто має міжнародний характер. Компанії співпрацюють з партнерами, клієнтами та колегами з різних країн. Знання іноземних мов полегшує взаєморозуміння та сприяє ефективній комунікації. Багато роботодавців вважають володіння іноземною мовою важливою перевагою при виборі кандидатів. Це може відкрити нові можливості для роботи в міжнародних компаніях або участі в проектах, що вимагають міжнародного спілкування.

Здатність ефективно спілкуватися з колегами, клієнтами та партнерами з різних культур може підняти ваш професійний рівень. Це особливо важливо у випадках, коли потрібно вирішувати складні завдання або домовлятися про великі угоди. Вивчення іноземної мови дозволяє отримати доступ до нових ідей,

⁹ Галицька «Мовленнєвий етикет як елемент культури іншомовного спілкування менеджерів туризму», 138

ресурсів та можливостей для професійного розвитку. Ви можете брати участь у міжнародних конференціях, семінарах та інших заходах, що розширюють вашу сферу знань.

Вивчення іноземної мови часто включає в себе збагачення культурою та традиціями інших країн. Це сприяє більш глибокому розумінню світу, підвищує культурну освіченість та робить вас більш адаптованими до різноманітних ситуацій.

Спілкування, яке проходить в певних умовах, що відрізняються від культурно обумовлених традицій у комунікативній компетенції її учасників називається міжкультурною комунікацією. Комунікативна компетенція характеризується як використанням знань символічних систем та правил їх функціонування, а також принципів комунікативної взаємодії, які використовуються під час спілкування. Міжкультурна комунікація визначається тим, що її учасники під час прямого контакту використовують певні мовні варіанти та стратегії, що відрізняються від тих, якими вони користуються для спілкування всередині своєї власної культури ¹⁰.

Таким чином, мова – невід’ємна частина культурного коду, що несе у собі не лише звукові символи та граматичні конструкції, але й відбиток сутності народу. У міжкультурній комунікації вона виступає не тільки як засіб передачі інформації, але й як ключ до розуміння культурних та історичних контекстів.

Мова є важливою рушійною силою в міжнаціональних відносинах, визначаючи емоційний тон та підтекст спілкування. Кожна мова відбиває в собі унікальність свого народу, його традиції, вірування та спосіб мислення. Через мову ми можемо не лише обмінюватися словами, але і розуміти глибше культурні нюанси, які визначають наше сприйняття світу.

¹⁰ М’язова «Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація»», 112

Зокрема, мова стає визначальним критерієм для розкриття культурних особливостей. Виразність слів, їхні відтінки та значення в контексті певного суспільства розкривають перед нами не лише фонетичні особливості, але й глибину культурного досвіду. Вона стає інструментом, за допомогою якого ми можемо відчутти настрій, емоції та світогляд іншої нації.

У міжнародних відносинах мова є не лише засобом зв'язку, але й каталізатором взаєморозуміння. Якщо ми розуміємо, що мова – це не просто набір слів, а віддзеркалення душі народу, то ми можемо краще оцінити цінність і внесок кожної культури в світовий спадок. Особливо важливою стає мова в контексті національної ментальності. Вона несе у собі традиції, історію та колективний досвід поколінь. Таким чином, кожна мова – це не лише комунікаційний інструмент, але і живий образ культури, яка має вплив на світову спільноту.

Таким чином, мова в міжкультурній комунікації виступає не лише як словниковий запас, але й як вікно в світ культурних особливостей. Її роль важлива, адже вона сприяє не лише обміну інформацією, але і зближенню народів, розкриваючи перед нами багатство та унікальність кожної культури, а також сприяючи збереженню національної ідентичності.

Мова — це не лише інструмент комунікації, але й ключ до розуміння інших культур. Володіння мовою іншого народу відкриває двері до неймовірного світу міжкультурного обміну та взаєморозуміння. Це набуває особливої вагомості в епоху глобалізації, коли взаємодія між представниками різних етносів та націй стає не лише необхідністю, але й реальністю нашого життя. Вивчення мови іншого народу – це, перш за все, шлях до збагачення свого світогляду. Кожна мова несе в собі унікальні відтінки культури, традицій та способів мислення. Коли ми опановуємо іншомовні навички, ми отримуємо можливість розглядати

світ очима іншої цивілізації, чим відкриваємо для себе нові перспективи та можливості ¹¹.

Безумовно, вивчення мови стає ключовим елементом в спілкуванні. Вміння розмовляти на іншій мові відкриває двері до дружби, партнерства та співпраці. Коли ми намагаємося розуміти і висловлювати свої думки на іншій мові, ми виявляємо повагу до культури іншого народу, що є основою для плідної міжнаціональної взаємодії. Необхідно також відзначити, що знання мови іншого народу є невід'ємною частиною успішного спілкування в різних професійних сферах. У сучасному світі багато професій вимагають співпраці з колегами, клієнтами та партнерами з інших країн. Оволодіння мовою відкриває доступ до нових ринків, ресурсів та можливостей для розвитку бізнесу та кар'єрного зростання.

Отже, вивчення мов інших народів є не лише актом освіти, а й стратегічним кроком у напрямку гармонійного взаєморозуміння та співпраці між різними культурами. Це — інвестиція у свій особистий та професійний розвиток, яка розкриває перед нами багатство різноманітності та сприяє побудові відкритого та взаємовигідного світу.

При цьому, вивчення мови і володіння нею – це два різних аспекти, які взаємодіють та доповнюють один одного в процесі нашого життя. Коли ми говоримо про «знання» мови, ми маємо на увазі теоретичні аспекти — граматичні правила, словниковий запас, правильне вимовляння. Це, безумовно, важливо, адже це визначає базовий рівень розуміння і конструктивного вираження думок. З іншого боку, володіння мовою включає в себе не лише технічні аспекти, але і вміння застосовувати ці знання в реальних ситуаціях. Це — здатність ефективно спілкуватися, враховуючи не тільки мовні аспекти, але і

¹¹ О. Міхеєва, О. Ковалевська. уклад. 2013. Всеукр. асоц. викл. історії та сусп. дисциплін «Нова доба». Львів: ЗУКЦ.

культурні відмінності, емоційний тон та інші нюанси, що впливають на взаєморозуміння.

Оволодіння мовою спільноти — це не лише запам'ятовування слів і фраз. Це про враження та адаптацію до нюансів, які роблять мову живою та виразною. Володіння мовою іншої спільноти означає вміння відчувати її ритми, виразити свої думки так, щоб вони були зрозумілі та прийняті.

Знання та володіння мовою стає ключовим елементом взаємодії в різних сферах життя. Воно дозволяє не лише обмінюватися інформацією, але й поглиблювати культурне сприйняття світу, будувати міцні відносини та вирішувати конфлікти. Таким чином, знання мови є фундаментальним, а володіння нею відкриває двері до взаєморозуміння та взаємовигідної співпраці.

Міжкультурна комунікація, де культури і мови взаємодіють, становить складний лабіринт, де ключем до взаєморозуміння є два основних типи поведінки: універсальна та специфічна. Універсальна поведінка в міжкультурній комунікації базується на загальноприйнятих нормах та цінностях, які можна віднести до «мови світу». Це ті аспекти, які перетинаються між різними культурами і допомагають створити спільну основу для взаєморозуміння. Наприклад, ввічливість, повага до інших та загальна грамотність у спілкуванні є універсальними елементами, які полегшують комунікацію незалежно від культурних особливостей.

Специфічна поведінка визначається культурними особливостями і може виявлятися у вживанні конкретних жестів, обрядовостях, традиціях та виразах. Ці аспекти можуть бути унікальними для певної культури та вимагають спеціального розуміння для ефективної комунікації. Розуміння та повага до специфіки кожної культури грають важливу роль у розширенні горизонтів взаєморозуміння.

Об'єднання цих двох типів поведінки стає ключовим аспектом розвитку високорівневої міжкультурної компетентності. Спілкування, яке поєднує

універсальні та специфічні елементи, відкриває двері до глибокого взаєморозуміння, допомагаючи подолати культурні бар'єри та сприяючи розвитку глобальної спільноти, де кожна культура має своє місце та цінність¹².

Міжкультурна комунікація є складною та унікальною сферою, де культури зіштовхуються та взаємодіють через мову. В цьому контексті, існують два основних типи поведінки, які визначають ефективність спілкування: вербальна та невербальна.

Вербальна поведінка стосується мовлення та вживання слів. Вона включає в себе вибір мови, граматичні конструкції та лексичний вибір. У міжкультурній комунікації важливо усвідомлювати не лише буквальне значення слів, але і культурні відтінки та контекст, які вони несуть. Наприклад, те, що може бути звичайним або прийнятним у одній культурі, може бути сприйнятим або навіть образливим у іншій.

Невербальна поведінка, з іншого боку, включає жести, міміку, тон голосу та інші аспекти, які не пов'язані із словами. Ці елементи є так само важливими, як і вербальна частина комунікації. Наприклад, в різних культурах можуть існувати відмінності в тому, як виражається повага або емоції невербально.

Врахування обох типів поведінки є важливим для успішної міжкультурної комунікації. Взаємодія культур і мов вимагає не лише володіння словниковим запасом, а й чутливості до нюансів у вербальному та невербальному вираженні. Здатність адаптуватися до різноманіття цих поведінкових аспектів стає ключовою для побудови взаєморозуміння та гармонійних відносин у світі, який стає все більше глобальним та різнокультурним.

Культура професійного спілкування визначається не лише технічними аспектами мовлення, але й вмінням ефективно взаємодіяти в професійному середовищі. Ця культура базується на високому рівні комунікативних знань і

¹² Манакін, «Мова і міжкультурна комунікація», 123

вмінь, які визначають не тільки технічний аспект обміну інформацією, але й якість взаємодії між учасниками спілкування. Важливою характеристикою культури професійного спілкування є спроможність встановлювати міжсуб'єктну взаємодію, орієнтовану на досягнення спільних професійних цілей. Успішна комунікація в професійному середовищі вимагає від учасників не лише чіткості в передачі інформації, але й уміння слухати, розуміти потреби колег та співробітників¹³.

Розвиток культури професійного спілкування сприяє підвищенню рівня довіри та взаєморозуміння в колективі. Вміння висловлювати свої думки чітко та конструктивно, а також враховувати точки зору інших, стає ключовим елементом сприятливого робочого середовища. Культура професійного спілкування також охоплює використання специфічної термінології та конвенцій, що є характерними для певних професій. Це допомагає уникати непорозумінь та забезпечує здатність ефективно комунікувати в межах професійної галузі.

У світі швидкої інформації та глобалізації культура професійного спілкування стає визначальним фактором для успіху в будь-якій професійній сфері. Вона сприяє побудові взаємовигідних відносин, підвищує ефективність роботи та сприяє професійному зростанню.

Процес глобалізації змінив не лише політику та економіку, але й природу людського спілкування, яке набуває нових форм і вирішує нові проблеми. Поширення міжнародного спілкування та вивчення іноземних мов зумовило підвищений інтерес до міжкультурної комунікації як наукової та практичної галузі, яка зараз процвітає в різних куточках світу. Водночас виникає необхідність визначення сутності міжкультурної комунікації, розробки її основних принципів та змісту досліджень. Основною характеристикою міжкультурної комунікації є її міждисциплінарний характер, що вимагає використання багатьох суміжних

¹³ Нежива «Міжкультурна комунікація як один із кроків успішної професійної діяльності», 175

галузей, насамперед лінгвістики, культурології та соціальної психології. Міждисциплінарний характер міжкультурної комунікації забезпечує ефективність її практичного застосування в широкому спектрі сфер: від вивчення іноземних мов до дипломатії та міжнародних обмінів усіх видів, кінцевою метою яких завжди було досягнення взаєморозуміння і встановлення контактів між людьми, що належать до різних національних і культурних спільнот.

Комунікація — одна з найважливіших складових людського життя. У широкому розумінні це поняття охоплює набагато більше, ніж обмін інформацією між людьми. Воно включає в себе канали передачі та отримання інформації, в яких задіяні машини, пристрої, штучний інтелект, комп'ютерні мережі та програми, культурні символи, просторові реалії тощо. У вузькому розумінні комунікація є основним засобом людської взаємодії та найактивнішою формою людського життя. Це явний процес, який встановлює різноманітні відносини між окремими мовцями, групами і цілими народами, а також неявний процес. Окрім вербальної мови, комунікація відбувається за допомогою невербальних (несловесних) засобів, які супроводжують або замінюють звичайну мову в спілкуванні. Окрім власне мови, як системи мовних елементів і правил, та мовлення, як процесу говоріння і розуміння, комунікація також розглядається як окремий спосіб (рівень) роботи з мовою.

У сенсі способу існування мови, комунікація і спілкування є синонімічними (тотожними) поняттями. Якщо в ширшому розумінні комунікація — це обмін інформацією будь-яким поширеним способом, то спілкування — це спосіб існування мови. Вербальна та невербальна комунікація є однією зі складових спілкування. Незважаючи на постійні зміни в суспільстві, суть людського спілкування не змінилася: це обмін думками та інформацією, досягнення взаєморозуміння і гармонійних відносин у всіх сферах і на всіх рівнях людського буття. Однак форми, засоби та методи людської комунікації постійно змінюються. З розвитком глобалізації, розширенням міжнародних контактів та

інтернаціоналізацією суспільства в цілому змінився характер спілкування. Встановлення ділових і дружніх стосунків з представниками інших країн вимагає володіння іноземною мовою. Однак цього недостатньо, адже однією з серйозних перешкод у спілкуванні з іноземцями є незнання їхніх національних і культурних особливостей. У широкому розумінні культура - це сукупність матеріальних і духовних цінностей, а у вузькому - рівень духовного життя людей.

Культурні моделі поведінки штучно прищеплюються людям під час їхнього виховання в певному соціальному середовищі. Вони починають діяти і оцінювати дійсність по-своєму, але в цілому в рамках культурної програми об'єднаного соціуму, яка фіксується в їхній підсвідомості. Комунікація є найважливішою частиною цієї програми, і вона настільки глибоко проникає в повсякденне життя, що люди не помічають, як самі слідують "запрограмованим" нормам і правилам спілкування та поведінки. Однак порушення цих норм і правил може призвести до непорозумінь, несподіванок і культурного шоку. Міжкультурна комунікація вивчає особливості вербальної та невербальної комунікації між людьми, що належать до різних національних, мовних та культурних груп, а також методи уникнення культурних непорозумінь при спілкуванні з іноземцями.

Об'єктом міжкультурної комунікації є спілкування між представниками різних етнічних, мовних і культурних груп, а предметом — мовні стереотипи, поведінкові та комунікативні норми, усталені зразки сприйняття та оцінки речей і явищ, соціально нормалізовані звички, традиції, манери, дозволи, заборони тощо, прийняті у відповідних етнічних групах. З усіх можливих засобів спілкування, створених людиною, головним є мова, а комунікативна функція мови є визначальною. Тому в центрі уваги міжкультурної комунікації також завжди знаходиться мова, оскільки вона відображає основні риси людської особистості та всієї національно-культурної спільноти. Знання мови іншого народу є важливою складовою міжкультурної комунікації та першим кроком до

налагодження успішного спілкування між представниками різних народів і культур. Звернення до людини в культурно нечутливій манері через незнання особливостей мови може унеможливити комунікацію ще до її початку. Незнання системи метафоричних і символічних значень призводить до різних інтерпретацій і мовних порівнянь, якими так багаті мовні картини світу. Неправильне використання омонімів між мовами може призвести до непорозумінь, комічних ситуацій, а іноді навіть до конфліктів. Однак мовні знання та мовна компетенція - це не одне й те саме. Мовна компетенція, тобто здатність вільно говорити і розуміти, мислити за допомогою мови, є природним явищем, універсальним атрибутом, до якого людина звикає з дитинства і який більшою мірою формується автоматично на межі свідомого і підсвідомого. Лінгвістичні знання - це цілком усвідомлене сприйняття мови як сховища певних знань про людей і світ, втілених у словах, словосполученнях, граматичних та інших мовних виразах. Свідоме поглиблене знання однієї чи кількох мов найчастіше здобувається шляхом порівняння. Гете писав: «Хто не знає чужої мови, той зовсім не знає своєї». У цьому сенсі знання мов є основним джерелом розуміння національно-культурних особливостей різних народів, формування міжкультурної компетенції, без якої неможливо досягти взаємоповаги і взаєморозуміння. Завданням міжкультурної комунікації є розвиток міжкультурної компетенції, набуття необхідних знань про різні народи та культури з метою уникнення міжетнічних та міжкультурних конфліктів і створення комфортних умов для спілкування в різних сферах та життєвих середовищах. Залежно від предмета вивчення виокремлюють певні аспекти міжкультурної комунікації, серед яких переважно виділяють культурологічний, лінгвістичний, етичний, соціально-комунікативний, психологічний, професійний та прикладний аспекти.

У процесі міжкультурної комунікації адекватне взаєморозуміння можуть забезпечити елементи мовного етикету: звертання, запрошення, представлення

тощо. У міжкультурній комунікації мова є засобом пізнання світу, збереження і передачі інформації, а в міжкультурній комунікації - засобом розпізнавання психологічних особливостей різних культур у діалозі культур, що виникає. Ми вважаємо, що мова - це насамперед частина культурної ментальності, що становить сферу духовності та цінностей. Міжкультурна комунікація — це спосіб будь-якої комунікації, обумовлений існуванням певної міри єдності і відмінності, оскільки саме ця єдність породжує потребу в спілкуванні або обміні інформацією, почуттями та ідеями, що супроводжується оцінкою співрозмовника і самооцінкою. Необхідно враховувати, що ефективність міжкультурної комунікації пов'язана з успішністю мовної взаємодії, яка завжди відбувається в певному соціокультурному контексті, що багато в чому визначає форму і зміст повідомлення, які, в свою чергу, визначаються культурою, в якій відбувається комунікативний процес. Мова — це сукупність закодованих людських знань, уявлень про світ, особистого життєвого досвіду та загальної картини соціального світу в цілому. Очевидно, що в процесі міжкультурної комунікації діють загальні закони комунікації. Перед тим, як відбувається безпосередня комунікація, відбувається своєрідне «зчитування» або прогнозування змісту майбутньої комунікації. Більше того, успіх мовної взаємодії між представниками різних культур значною мірою залежить не від логічних аргументів, а від ступеня взаємної симпатії та довіри. Під час першого знайомства формується ментальна установка, в рамках якої відбуватиметься комунікація. Ці правила не завжди дотримуються, особливо коли спілкування відбувається між представниками різних культур. Наприклад, у різних культурах прийнято дотримуватися різної дистанції між співрозмовниками. Найменша дистанція характерна для арабів та латиноамериканців, а найбільша — для

північноамериканців¹⁴. Таким чином, для латиноамериканців спілкування на дистанції, звичній для їхніх північних сусідів, видається надто холодним і формальним, а для північноамериканців латиноамериканська зона спілкування видається надто нав'язливою, агресивною і небезпечною. Зона формального спілкування для українців зазвичай визначається наступним чином це довжина обох рук, витягнутих під час рукостискання, а дружня зона — це довжина обох рук, зігнутих у лікті¹⁵. У міжкультурних переговорах існує ймовірність виникнення конфліктних ситуацій, які можуть бути спричинені неможливістю чітко надсилати або отримувати сигнали (адже учасники комунікації, які належать до різних культур, звикли спілкуватися по-різному у внутрішньокультурній комунікації). Щоб уникнути конфліктних ситуацій під час міжкультурної комунікації та зробити її ефективною, окрім гармонійного використання елементів вербальної та невербальної модальностей, важливо пам'ятати та уникати шести перешкод, визначених Варною¹⁶ як бар'єрів для ефективної міжкультурної комунікації:

а) Передбачувана схожість. Ступінь, до якого люди сприймають інших як схожих на себе, варіюється від культури до культури і є культурною змінною.

б) Відмінності мови. Спілкуючись мовою, яка не є для них рідною, люди часто припускають, що слово, фраза чи речення має лише одне значення, те, яке вони хочуть передати. Таке припущення ігнорує всі інші можливі джерела сигналів та інформації, включаючи невербальні вирази, тон голосу, позу, жести і рухи.

¹⁴ Бабій Ірина і Бовкун Неля. « Дослідження проблем мовної міжкультурної комунікації» *Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку*, 23 (2022) : 3

¹⁵ Лариса Левчук та ін., *Історія світової культури*: / Керівник авт. колективу Л. Т. Левчук. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К.: Центр учбової літератури, 2010, 23У

¹⁶ Філософський альманах. *Центр духовної культури*, 2004, № 43, 13

в) Неправильне тлумачення невербальної мови. У будь-якій культурі невербальна поведінка є важливою частиною повідомлення. Упередження та стереотипи.

г) Упередження та стереотипи. Занадто велика довіра до стереотипів може заважати нам об'єктивно дивитися на інших людей і повідомлення, які вони передають, а також знаходити підказки, які допоможуть нам інтерпретувати ці повідомлення так, як вони хочуть їх донести.

д) Бажання оцінювати. Культурні цінності також впливають на те, як ми оцінюємо інших людей і навколишній світ. Різні цінності можуть призвести до негативних оцінок, що є ще однією перешкодою на шляху до ефективної міжкультурної комунікації.

е) Підвищена тривожність або напруженість. Міжкультурна комунікація часто супроводжується більшою тривогою і стресом, ніж звичні ситуації внутрішньокультурної комунікації. Нові політичні та економічні відносини призвели до збільшення прямих контактів у міжособистісних, повсякденних і неформальних стосунках. Коли люди вступають у будь-яку форму міжкультурного контакту, вони взаємодіють з представниками інших культур, які часто дуже відрізняються одна від одної. Відмінності в мові, національному харчуванні, одязі, соціальній поведінці та ставленні до роботи часто роблять ці контакти складними, а іноді й неможливими. Але це лише деякі з проблем міжкультурних контактів. Основні причини невдач цих відмінностей виходять за межі того, що видно неозброєним оком. Вони полягають у різному світогляді, тобто різному ставленні до світу та інших людей. Основною перешкодою для успішного вирішення цього питання є те, що ми бачимо інші культури через власну призму, тому наші спостереження і висновки обмежені власними рамками. На жаль, ми не розуміємо наслідків слів і дій, які не є нашими власними. Наш етноцентризм не тільки заважає міжкультурній комунікації, але його також важко ідентифікувати, оскільки він є несвідомим процесом. Звідси

впливає висновок, що ефективна міжкультурна комунікація не може відбутися сама по собі, її потрібно цілеспрямовано вивчати. Вивчення міжкультурної комунікації можна розділити на галузі психології, соціології та лінгвістики. Цей поділ залежить від об'єкта дослідження та методології, що використовується. З точки зору лінгвістичних тем, що розробляються, найбільш близьким до психології є вивчення різних комунікативних стилів, що використовуються в групі та поза нею. Психологічне поняття «акомодація» застосовується до таких комунікативних параметрів, як швидкість мовлення, вибір відповідної лексики, спрощення чи ускладнення граматичних структур. Другий важливий напрям лінгвістичних досліджень пов'язаний з вивченням дискурсу, який знаходиться в центрі комунікативної діяльності і є неподільним процесом. Для забезпечення ефективної комунікації між представниками різних культур недостатньо подолати мовні бар'єри. Мова - це дзеркало культури, що відображає не тільки реальний світ навколо людини, не тільки реальні умови її життя, а й суспільну свідомість, менталітет, національний характер, побут, традиції, звичаї, мораль, систему цінностей, світогляд і світовідчуття нації. Мова є інструментом і носієм культури. Вона формує особистість носія мови через світогляд, спосіб мислення, ставлення до людей тощо, які нав'язує йому мова і які закладені в мові, тобто через культуру народу, який використовує мову як засіб спілкування. Мова не існує поза культурою, вона є сукупністю практичних навичок та ідей, успадкованих від суспільства, які характеризують наш спосіб життя. Як вид людської діяльності, мова є невід'ємною частиною культури, яка визначається як результат цілої низки видів людської діяльності в різних сферах життя - виробничій, соціальній і духовній. Основна роль мови полягає в тому, що культура може бути як засобом спілкування, так і засобом роз'єднання людей.

Мова є ознакою приналежності носіїв мови до певного суспільства¹⁷. Усі тонкощі та глибинні проблеми міжмовної та міжкультурної комунікації стають особливо очевидними, а іноді й просто усвідомленими, коли іноземна мова порівнюється з рідною, а чужа культура — зі своєю, звичною культурою. Ось чому неможливо вивчити мову як засіб спілкування без розуміння світу мови, що вивчається. Її можна вивчати лише як скарбницю, спосіб збереження і передачі культури, тобто як мертву мову. Жива мова живе у світі її користувачів, і неможливо вивчити її як засіб спілкування, не розуміючи цього світу. Вивчення світу носіїв мови покликане допомогти зрозуміти особливості вживання мови, а також інші навантажені, політичні, культурні та історичні реалії, що мають значення, адже основою будь-якої комунікації, тобто мовної комунікації, є взаємне пізнання дійсності між учасниками комунікації, пізнання об'єкта комунікації.

Ця тема є особливо важливою в контексті викладання іноземної мови як мови міжнародного професійного спілкування. Зовні діалог культур виражається у формі дискурсу (усного чи письмового) при безпосередньому спілкуванні між індивідами, які є представниками різних культур¹⁸. Внутрішній діалог культур відбувається у зіткненні з елементами іншої матеріальної чи духовної культури, практично у свідомості носія певної культури, у його внутрішньому мовленні. При вивченні іноземної мови об'єктивно необхідно порівнювати українську та іноземну мови. Це дозволить як запобігти міжмовній та міжкультурній інтерференції, так і максимально використати позитивний перенос, що виникає внаслідок схожості двох культурних систем, полегшуючи процес оволодіння мовою. Таким чином, ми можемо передбачити як заходи для запобігання

¹⁷ Майя Галицька, «Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців», *Освітологічний дискурс*, 25 (2014) : 2 (6)

¹⁸ Тимків Надія і Сахневич Інна, «Міжнародна професійна комунікація інженерів у діалозі професійних і полілозі національних культур» *Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку*, 114, (2022) : 3

міжмовної та міжкультурної інтерференції, так і для максимального використання позитивного трансферу, що виникає внаслідок схожості двох культурних систем, полегшуючи процес оволодіння іноземною мовою. Професійний культурний діалог — це діалог смислів, тому ми вважаємо, що формування іншомовної культурної компетенції майбутніх фахівців — це, перш за все, навчання розуміти смисли та виражати їх. Навчання професійному культурному діалогу зумовлює необхідність зіставлення термінів і понять, втілених у термінологічному змісті рідної мови та мови, що вивчається. Розглядаючи професійну культуру, «необхідно враховувати переплетення інтернаціональних рис і національної специфіки»¹⁹. Таким чином, важливим завданням мовної освіти є озброєння студентів концептуальною сукупністю знань про особливості та універсалії культур, з якими вони контактують і взаємодіють. Єдність професійної діяльності означає, що професійні картини світу країн мають багато спільного, що важливо для досягнення взаєморозуміння в діалозі професійних культур. Розуміння іноземних культур та експертна компетентність передбачає як розуміння універсальності іноземної та української професійних культур у своїх сферах діяльності, так і розуміння відмінностей між ними. Володіння поняттями та термінологією відповідних галузей знань, безумовно, є основною необхідною якістю. Стандартизація і точність використання термінології особливо важлива для фахівців, зайнятих у технічній сфері, де помилки у спілкуванні можуть призвести до технічних збоїв і технічних проблем з найсерйознішими наслідками. У зв'язку з цим методика порушує питання про необхідність систематичного вивчення професійної мови, підкреслюючи важливість лінгвістичного аспекту створення фрагментів наукової картини світу для студентів закладів вищої технічної освіти, а також формування

¹⁹ Professional Communication across Languages and Cultures. Edited by Stanca Măda and Răzvan Săftoiu. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co, 2012, 1-284 <https://benjamins.com/catalog/ds.17>

їхньої термінологічної компетентності. На нашу думку, термінологічну компетентність слід розглядати з точки зору культурологічної компетентності в іноземній мові фахівців, де інтракультурний компонент дорівнює знанню української термінології за фахом, а міжкультурний компонент — міжнародної іншомовної термінології. Слід підкреслити, що для ефективного діалогу між різними професійними культурами необхідно зіставляти професійну термінологію однієї мови з термінологією іншої. Термінологічна компетентність забезпечує фахівцям здатність розуміти зміст професійного дискурсу іноземною мовою, закодований у термінології, і правильно використовувати його при інтерпретації іншомовних текстів, написаних рідною мовою, та україномовних текстів, написаних рідною мовою. Створювати власні фрагменти іноземною мовою та використовувати спеціалізовану термінологію для точного, стислого та зрозумілого вираження конкретного спеціалізованого змісту. Ми вважаємо спеціалізовану предметну компетентність частиною іншомовної культурної компетентності фахівця. Ми розглядаємо її як синтез мовних і немовних знань, що забезпечують оволодіння комплексом тем з широкою професійною спрямованістю на концептуальному і мовному рівнях, а також умінь і навичок, що підтримують спілкування в контексті тем, які визначаються на основі результатів аналізу майбутніх професійних потреб студента.

Таким чином, професійна культура здатна об'єднати представників різних країн і бути врахованою світовою професійною спільнотою. Іноземна мова є об'єднуючим фактором для міжнародної спільноти фахівців, що робить її єдиною міжнародною лінгвокультурною групою, яка має колективний когнітивний простір, що слугує загальним набором лінгвістичних та екстралінгвістичних знань, які регулюють мовленнєву діяльність та комунікативну поведінку професіоналів галузі в міжнародному спілкуванні. Взаєморозуміння між представниками цієї групи досягається завдяки використанню єдиного термінологічного лексикону, який є систематизованою сукупністю

екстралінгвістичних спеціалізованих культурних знань, а саме: а) спеціальних знань професійної галузі; б) професійно значущі знання фонетики, включаючи знання професійних реалій і прецедентних соціокультурних явищ, що мають цінність у професійному контексті.

Володіння мовою та культурою є важливою умовою успіху в навчанні та роботі, а також надійною опорою для професійного зростання кожної людини. Ставлення до рідної та інших мов, а також потреба в розвитку мовної культури формуються насамперед у сім'ї. Оволодіння мовою іншого народу є важливою складовою міжкультурної комунікації та першим кроком до налагодження успішного спілкування між представниками різних народів і культур. Однак мовні знання та мовна компетенція — це не одне й те саме. Мовна компетенція, тобто здатність вільно говорити і розуміти, мислити за допомогою мови, є природним явищем, універсальним атрибутом, до якого людина звикає з дитинства і який, більшою мірою, формується автоматично на межі свідомого і підсвідомого. Мовна компетенція — це цілком усвідомлене сприйняття мови як сховища певних знань про людину і світ, які втілюються у лексиці, словосполученнях, граматиці та інших мовних виразах. Невербальна комунікація відіграє важливу роль у процесі спілкування, особливо в ситуаціях мовчання і тривалих пауз ²⁰. Невербальна мова зберігає свою етнокультурну специфіку (певні невербальні значення, властиві певній етнокультурній спільноті), містить етнокультурні стереотипи, ментальні установки, моральні оцінки, які в конкретній етнокультурі визначають тактики і стратегії толерантності в житті людей і виражаються через відповідні етичні невербальні символи. Процеси комунікації, сприйняття і розуміння інформації та мовлення належать до психології, тому зв'язок між міжкультурною комунікацією та психологією

²⁰ Костик Б., Доскач С., Батринчук З., Платаш Л. Міжкультурна комунікація у процесі професійної підготовки майбутніх психологів та педагогів
// <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1079/1/%D1%81%D1%82.%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%87%D0%A1.%2C%20%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%20%D0%9B.pdf>

очевидний. Всі люди мають однакові механізми обробки та зберігання інформації, але світоглядні та психологічні особливості, характерні для народів різних культур, не збігаються і породжують найрізноманітніші ментальні образи. Крім того, міжкультурна комунікація — це особливе мистецтво розуміння психологічних емоцій і душевного стану співрозмовника, для цього потрібні знання психології невербального спілкування, вміння розшифровувати мову поглядів, жестів і ходи, а також навички швидко зчитувати найкориснішу інформацію з найдрібніших психологічних деталей процесу комунікації. Не менш важливими для вивчення невербальної комунікації є досягнення етнографії, пов'язані з вивченням культури і способу життя різних народів (етнічних груп). Етнографічні свідчення про їхні обряди, звичаї, одяг, предмети побуту та національні страви є невід'ємною частиною народної культури. Розуміння їх є необхідним для налагодження міжкультурної комунікації²¹. Невербальна поведінка українців характеризується швидким і гучним мовленням, емоційністю та розмитістю меж комунікативного простору. Носії української національної культури здатні вести міжкультурний діалог на основі поваги до культурних традицій інших, толерантності, доброзичливості, дотримання норм і правил поведінки інших культур Сходу і Заходу. Зокрема, вищезазначені характеристики є необхідними складовими професійної компетентності вчителів і мають важливе значення для успішного навчання учнів та їхньої продуктивної міжкультурної співпраці. Чотири комунікативні дистанції (інтимна, особиста, соціальна та публічна), запропоновані Е. Холлом, залежать від конкретної ситуації²². Зокрема, комунікативна дистанція між керівниками та їхніми підлеглими дуже відрізняється від комунікативної дистанції дружньої бесіди. Важливим чинником вибору відповідної комунікативної дистанції є особисте ставлення одного

²¹ Манакін. *Мова і міжкультурна комунікація*, 220

²² Манакін, *Мова і міжкультурна комунікація*, 222

комуніканта до іншого. Порушення меж дистанційної зони має вирішальне значення для процесу комунікації. Будь-який рух тіла має певне значення, а система мови тіла використовує власну граматику, подібну до граматики природної мови. Коли ми декодуємо мову тіла, ми не розглядаємо цей процес як свідоме розуміння її правил. Кінесика (мова тіла) — це наука про мову тіла та її складові, яка вивчає такі засоби спілкування, як жести, міміка (вирази обличчя), пози, рухи тіла, одяг, аксесуари та етикет. Кожна культура має свій базовий набір ідей, які кодуються за допомогою відповідних символічних засобів, що визначають аспекти невербальної поведінки представників певної спільноти. У слов'янських (зокрема, українській) культурах до таких засобів належать жести вітання та прощання, переривання контакту, поцілунки тощо²³. На особливу увагу заслуговує той факт, що 65% своїх повідомлень комунікатори передають за допомогою жестів, міміки, дотиків, інтонації, пози, дистанції, посмішок, швидкості мовлення, тиші, гучності, ритму та екстралінгвістичних засобів (свист, стукіт, шипіння). Психологи стверджують, що невербальні засоби (жести, міміка, рухи, посмішки, очі) становлять 55% комунікації, інтонація, тон, тембр - 38%, тоді як на слова припадає лише 7% ефекту від спілкування. Новий концептуальний підхід до мовної освіти дітей — завдання розвитку мовних компетенцій пояснюється в контексті формування мовленнєвих компетенцій, що вимагає відповідної підготовки вчителів у плані професійної та методичної діяльності. Така підготовка передбачає розвиток різних видів компетентностей: мовної, мовленнєвої, комунікативної, професійно-мовленнєвої, професійно-комунікативної²⁴. Як зазначає А. Богуш, від фахівців у сучасних закладах освіти очікують не лише артикульованості, а й уміння адекватно й доречно користуватися мовою для вираження своїх думок, намірів, побажань і вимог у тій

²³ Манакін, *Мова і міжкультурна комунікація*, 221

²⁴ Богуш Алла, Гаврик Наталія, Котик Тетяна. *Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільному закладі освіти*. Одеса : ПНЦ АПН України, 2002, 8

чи іншій ситуації, тобто стати мовним віртуозом, який володіє способами інтонування, набути знань, умінь і навичок, які допоможуть дитині розв'язувати проблеми мовної комунікації в міжособистісних стосунках, а також безпосередньо створювати сприятливі умови для готовності дитини ділитися своїми думками, почуттями, емоціями з ровесниками та з дорослими. сприятливі умови для того, щоб діти ділилися своїми думками, почуттями та емоціями з однолітками та дорослими. При цьому педагог повинен мати високий рівень мовленнєвої культури, суб'єктивну готовність продовжувати освіту, здатність до самовдосконалення, мобільність і творче ставлення до педагогічної діяльності ²⁵. Мовленнєва культура фахівців освіти є важливою складовою їхньої професійної майстерності, освіченості та мудрості. Т. Котик визначила чинники, які ефективно сприяють формуванню професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців. До таких чинників належать педагогічні структури і технології, що ґрунтуються на таких принципах: професійно орієнтована організація навчання, диференційоване і систематичне навчання мови, формування професійно-мовної готовності, побудова навчальних курсів, що поєднують системно-описовий і комунікативно-діяльнісний методи, педагогічна емпатія. На думку авторів, формування професійно-мовної готовності складається з таких етапів: формування лінгвістичної, педагогічної та комунікативної компетенцій на основі професійно орієнтованих навчальних матеріалів, через цілеспрямоване використання дисциплін лінгвістичного та педагогічного циклу навчання мови; корекція знань, умінь і навичок, набутих у професійній мовленнєво-мовленнєвій діяльності, набуття умінь і навичок експериментальної роботи з дітьми; спеціалізація в галузі методики навчання мови через навчання, яке завершується практикумом,

²⁵ *Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації* / укл. А.М. Богуш ; Ін-т змісту і методів навч. Київ, 1997, 87

тісно пов'язаним з раніше вивченими дисциплінами мовленнєво-мовного циклу та з педагогічною практикою ²⁶. Лінгводидактичний принцип використання мовленнєвого спілкування як основного методичного засобу навчання мови і розвитку мовлення — це положення про комунікативно-діяльнісний підхід. Його реалізація пов'язана з максимальним наближенням до процесу навчання, розвитком мовленнєвого спілкування як діяльності, навчанням дітей конкретних вербальних способів досягнення комунікативних цілей у повсякденному спілкуванні з дорослими та однолітками, використанням спонтанних мовленнєвих вправ для формування комунікативної компетентності протягом усього життя дитини в освітньому закладі. Сучасною особливістю професійної вербальної комунікації є її особистісна орієнтація. Таке педагогічне спілкування відповідає очікуванням дітей і спонукає їх до розвитку суб'єкт-об'єктних стосунків з дорослими. Воно ґрунтується на задоволенні комунікативних потреб дітей у розумінні, симпатії та емпатії, конструктивному використанні природної потреби дітей у доброзичливому ставленні до значущих для них людей. Результатом є розвивальний ефект у сфері спілкування та мовлення, формування внутрішніх мотиваційних механізмів спілкування: потреби у спілкуванні з дорослими та однолітками, розвиток мотивації та інтересу до спілкування. Іноді студенти недооцінюють роль мови та мовленнєвих процесів у своєму професійному розвитку та повсякденному спілкуванні, хоча саме тут їхня роль є надзвичайно важливою. Ефективність та результативність професійної діяльності тісно пов'язана із самореалізацією та професійним розвитком особистості. Тому ми вважаємо за необхідне розвивати в комплексі якості особистості, які сприяють самореалізації, та якості, які сприяють професійному розвитку кожного фахівця. Аналізуючи результати теоретичних досліджень і практичних розробок,

²⁶ Котик, Тетяна. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах. Підручник. 2-ге видання, доповнене і перероблене. - К.: Видавничий дім «Слово», 2008., 39.

можна стверджувати, що найважливішими якостями, які формують здатність людини до самореалізації, є: повноцінна самооцінка, допитливість, прагнення до пізнання нової інформації, самостійність, ініціативність, емоційна активність, здатність висувати оригінальну точку зору, вміння знаходити протиріччя, альтернативне мислення, цілісність і незалежність сприйняття. Тільки поєднуючи різні види і форми роботи, студенти можуть ефективно засвоювати знання і навички. Рекомендується проводити воркшопи з використанням активних форм навчання. До таких форматів належать дискусії, дебати та обговорення підготовлених студентами рефератів і доповідей. Семінар-дискусія - це процес діалогу між викладачами та студентами, під час якого майбутні фахівці вчаться точно висловлювати свої думки та вміють активно відстоювати свої погляди. Ефективною формою семінарських занять є обговорення проблем, які порушують самі студенти і з якими майбутні педагоги можуть зіткнутися у своїй практичній діяльності. Використання принципу «круглого столу» сприяє підвищенню мотивації студентів до виступів, збільшує кількість презентацій та надає можливість кожному особисто брати участь у процесі комунікації. Такий тип завдань сприяє розвитку комунікативних навичок студентів та заохочує їх до мовленнєвої взаємодії. Аудиторні заняття поєднуються із самостійними завданнями для студентів, які передбачають теоретичне опрацювання необхідного матеріалу, зокрема науково-педагогічної спадщини, а також виконання низки практичних завдань, спрямованих на закріплення набутих мовних знань та навичок. Важливим напрямом підготовки майбутніх фахівців є проходження студентами педагогічної практики в закладах освіти, де вони мають можливість застосувати набуті знання та вміння і ознайомитися з усіма аспектами своєї майбутньої професії. У процесі формування активної соціально-творчої особистості використовуються нестандартні форми педагогічної взаємодії. Однією з них є гра, яка є засобом розвитку креативності майбутніх фахівців. Ігрова діяльність виконує такі функції: комунікативну (оволодіння

елементами комунікативної культури майбутнього фахівця); мотиваційну (стимулювання інтересу студентів); розвивальну (розвиток волі, уваги та інших психологічних якостей); самореалізації (учасники гри реалізують власні здібності); рекреативну (приносить задоволення); діагностичну (допомагає виявити відхилення в поведінці, знаннях, уміннях і навичках); корекційну (забезпечує позитивні зміни в структурі особистості педагога). Ігрові методи є багатогранними і так чи інакше сприяють розвитку певних навичок. Розрізняють ігрові вправи (кросворди, пазли, вікторини), ігрові дискусії, ігрові ситуації, рольові ігри та ділові навчальні ігри. Рольові ігри сприяють психологічній переорієнтації студентів, зокрема, допомагають їм усвідомити, що вони вже не просто студенти, які представляють вивчений матеріал перед аудиторією, а люди з певними правами та обов'язками, які несуть відповідальність за свої рішення. На зміну відносинам «вчитель-учень» приходять відносини «гравець-гравець», в яких учасники підтримують один одного і пропонують допомогу, а позитивна атмосфера, що виникає в результаті, допомагає учням засвоювати новий матеріал і опановувати конкретні види діяльності ²⁷. Серед різноманітних педагогічних методів, які не тільки забезпечують ефективну професійну підготовку фахівців, а й створюють мотивацію до навчання та самоосвіти студентів, ми виділяємо такі: метод відеозапису, метод іспиту, вправи (розв'язання проблемних ситуацій та сценаріїв) та інші. Метод відеозапису допомагає студентам побачити себе, свою поведінку, не лише навчальну, а й професійну діяльність, переглянути та проаналізувати відзнятий матеріал. Цей метод дозволяє максимально адаптуватися до індивідуально-типологічних особливостей студента. Цей метод дослідження простий у використанні і дуже ефективний для розвитку аналітичних і рефлексивних навичок. Широко використовується для експертного оцінювання поведінки студентів у навчанні,

²⁷ Фіцула, Микола. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : «Академвидав», 2006, 184.

пізнанні, ділових іграх, аналізі дисертацій, експериментах, розв'язанні різноманітних проблем та подоланні конфліктних ситуацій. Студент, який виступає в ролі експерта, повинен добре володіти матеріалом і знати питання для обговорення та оцінювання. Виконуючи вправи, студенти повинні розуміти їх суть, потім обрати оптимальну дію, пояснити і обґрунтувати її правильність або доцільність ²⁸. Серед інноваційних методів навчання особливий інтерес викликають інтерактивні методи навчання, оскільки вони створюють умови для більш ефективної організації навчального процесу. Інтерактивне навчання — це завжди частина індивідуальної або групової практичної діяльності, де учасники взаємодіють один з одним у процесі діяльності. Таким чином, використання інтерактивних методів навчання сприяє максимальному формуванню та розвитку набутих професійних компетентностей, а також удосконаленню навичок моделювання власної поведінки в різних ситуаціях.

Таким чином, вплив викладача на студентів реалізується через мовлення, тому специфіка мовлення має значний вплив на процес комунікації. Формування мовної особистості вимагає від учителя необхідних практичних навичок, щоб створити середовище для мовленнєвого розвитку та стимулювати учнів до вираження своїх почуттів за допомогою мовлення. Формування мовленнєвої культури є важливим показником професіоналізму. Кожен учитель повинен постійно прагнути до вдосконалення своєї педагогічної майстерності, яка значною мірою визначає результати його роботи. Тому необхідно приділяти більше уваги розвитку мовлення, підвищувати вимоги до власної мовленнєвої культури, розвивати свої навички ефективної міжкультурної комунікації. У ході подальших досліджень цієї наукової проблеми варто відзначити окремі аспекти

²⁸ Сисоєва Світлана і Батечко Ніна. *Вища освіта України: реалії сучасного розвитку*; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Національний університет біоресурсів та природокористування України. Київ : ВД ЕКМО, 2011, 299

підготовки студентів до конструктивної міжкультурної комунікації та підвищення рівня їхньої міжкультурної комунікативної компетентності.

Відтак, професійне спілкування, невіддільне від конкретної діяльності, виступає важливою складовою її успішності та продуктивності. Уміння ефективно спілкуватися у робочому середовищі формується на підґрунті специфіки конкретного фаху чи професійної сфери. Кожна галузь діяльності визначає свої власні стандарти, термінологію та підходи до спілкування. Професійне спілкування, як частина цієї діяльності, увібрало в себе особливості та нюанси, що відображають специфіку кожного конкретного професійного середовища.

Успішне професійне спілкування не лише передбачає володіння мовними навичками, але й врахування особливостей колективу, в якому воно відбувається. Таким чином, воно стає інтегральною частиною корпоративної культури, віддзеркалюючи особливості та цінності даного професійного оточення. Важливим аспектом є також здатність адаптуватися до змін в професійному оточенні, оскільки технологічний прогрес, ринкові трансформації та інші чинники можуть впливати на структуру та засоби комунікації в конкретній галузі.

Отже, професійне спілкування виступає не лише як засіб передачі інформації, але і як важлива частина професійного середовища, що сприяє ефективній взаємодії, підвищенню продуктивності та встановленню відмінних відносин між учасниками діяльності. Розуміння та врахування особливостей цього виду спілкування стає ключовим елементом успішної професійної кар'єри та розвитку в сучасному світі.

Таким чином, успішні фахівці різних сфер професійної діяльності повинні бути в змозі збалансувати організаційні цілі із зовнішніми глобальними викликами, оскільки організації та компанії стають все більш взаємопов'язаними із роллю лідерів в управлінні глобальними командами, що набуває все більшого значення.

Ділові поїздки в різні країни вимагають від спеціалістів не лише високого рівня професійних знань, але й вражаючої навички роботи в умовах різних культур. Ця здатність враховувати та розуміти культурні нюанси є необхідною для успішного ведення бізнесу та побудови взаємовигідних відносин. Кожна країна має свої унікальні традиції, особливості спілкування та стандарти ділової етикету. Успішний фахівець повинен бути в змозі враховувати ці різниці, щоб уникнути непорозумінь та створити позитивне враження під час спілкування з представниками різних культур.

Однією з ключових навичок є чутливість до нюансів мовлення та жестів, які можуть мати різне тлумачення в різних культурах. Наприклад, там, де в одній країні певний жест може виражати повагу, в іншій це може бути сприйнято як образливе. Досягнення успіху в іноземних ділових відносинах також вимагає вміння адаптуватися до місцевих стандартів управління та прийняття рішень. Культурні особливості впливають на стиль лідерства, способи вирішення конфліктів та загальну організаційну динаміку.

Загалом, навичка розуміння та поваги до культурних контекстів є не тільки ключовою для успішного ведення бізнесу в глобальному світі, але і визначає особистісну високопрофесійну культуру. Це забезпечує взаємопорозуміння та сприяє побудові відносин на основі взаємної поваги та вигоди у світі, де різноманіття культур стає невід'ємною частиною ділового середовища.

Література

Галицька, Майя. Мовленнєвий етикет як елемент культури іншомовного спілкування менеджерів туризму / М.М. Галицька // Іноземні мови в навчальних закладах. Науково-методичний журнал. — 2004. — №3. — С. 134–140.

М'язова, Ірина. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація» / І.Ю. М'язова // Філософські проблеми гуманітарних наук. — 2006. — №8.

— С. 108–113.

Нежива, Ольга. Міжкультурна комунікація як один із кроків успішної професійної діяльності // Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ (Електронний ресурс): зб. матеріалів Міжнар.наук.-практ. конф. м. Київ (21березня 2017 р.). – К.: КНЕУ, 2017. — С. 173—175.

Манакін, Володимир. Мова і міжкультурна комунікація / В.М Манакін. — К.: ЦУЛ, 2012. — 288 с.

Спільна історія. Діалог культур: навч. посіб. / П. Вербицька, Н. Голосова, В. Дяків та ін.; [ред.: О. Міхеєва, О. Ковалевська]; Всеукр. асоц. викл. історії та сусп. дисциплін «Нова доба». — Львів: ЗУКЦ, 2013. — 256 с.

Бабій Ірина і Бовкун Неля. Дослідження проблем мовної міжкультурної комунікації // Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 25–26 листопада 2022 р., м. Одеса. Ч. 3. – Львів – Торунь : LihaPres, 2022. – С. 18-22.

Історія світової культури: Навчальний посіб / Керівник авт. колективу Л. Т. Левчук. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 400 с.

Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури – 2004. – № 43 – 13, 25 др. арк. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-4>

Галицька, Майя Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців // Освітологічний дискурс, 2014. - вип. 2 (6), с. 23–32.

Тимків Надія і Сахневич Інна. Міжнародна професійна комунікація інженерів у діалозі професійних і полілозі національних культур // Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 25–26 листопада 2022 р., м. Одеса. Ч. 3. – Львів – Торунь : LihaPres, 2022. – С. 114—118.

Professional Communication across Languages and Cultures. Edited by Stanca Măda and Răzvan Săftoiu. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co, 2012, 1-284
<https://benjamins.com/catalog/ds.17>

Костик Б., Доскач С., Батринчук З., Платаш Л. Міжкультурна комунікація у процесі професійної підготовки майбутніх психологів та педагогів // URL:<https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1079/1/%D1%81%D1%82.%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%87%D0%A1.%2C%20%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%20%D0%9B.pdf>

Богуш Алла, Гаврик Наталія, Котик Тетяна. Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільному закладі освіти. Одеса : ПНЦ АПН України, 2002. — 48 с.

Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації / укл. А.М. Богуш ; Ін-т змісту і методів навч. Київ, 1997. — 110 с.

Котик, Тетяна. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах. Підручник. 2-ге видання, доповнене і перероблене. — К.: Видавничий дім «Слово», 2008. — 440 с.

Фіцула, Микола. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : «Академвидав», 2006. — 352 с.

Сисоєва Світлана і Батечко Ніна. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський університет ім.Б.Грінченка, Національний університет біоресурсів та природокористування України. Київ : ВД ЕКМО, 2011. — 344 с.